

УДК 321.01:004.056

Захаренко К.

Кандидат наук, здобувач НПУ імені М. П. Драгоманова

ГЛОБАЛЬНА ПРИРОДА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Розглядаються концептуально-теоретичні засади глобальної природи інформаційної безпеки.

Ключові поняття: людина, культура, інформація, інформаційний простір, інформаційна цивілізація, інформаційна безпека.

Наскрізна інформатизація всіх сфер життєдіяльності суспільства і людини вимагає сьогодні особливо уважного ставлення з боку філософів, політологів, науковців до специфіки глобального характеру проблеми інформаційної безпеки. «Кінець ХХ століття вніс значні зміни у сприйняття соціального значення інформації в сучасному суспільстві. Стрімкий розвиток комунікаційних технологій призвів до виникнення низки нових загроз світовому і національному розвитку. Серед них особливе значення набуває інформаційна безпека суспільства, держави, особистості. Це пов'язано з процесом формування інформаційного суспільства, характеристикою якого є всепроникаюча у всі його сторони життєдіяльності інформація. Сучасні технології вже не обмежуються рамками однієї країни, а мають загальносвітове значення. В умовах тотальної інформатизації суспільства значну роль відіграють питання інформаційної безпеки» [1, с. 194]. У зв'язку з цим, досліджуючи філософсько-політологічні аспекти проблеми інформаційної безпеки, важливо проаналізувати дане питання з точки зору глобального характеру функціонування сучасного цивілізаційного простору. Глобалізований світ ставить перед національними спільнотами, державами і людиною нові виклики та загрози, які інтенсифікуються через активізацію глобальних інформаційних обмінів.

Перед сучасною людиною і суспільством постає в цьому аспекті складна дилема: з одного боку, інформатизація та глобальний інформаційний простір дають нам безліч нових можливостей до подальшого розвитку в різних сферах суспільної життєдіяльності, а з іншого – через інтенсивність самих інформаційних потоків та бурхливий розвиток технологій інформаційного обміну постійно виникають нові загрози безпеці людини і суспільства. Як вирішувати цю дилему за умов, коли

ми вже не можемо відмовитися від процесів інформатизації та глобалізації? «Початок нового тисячоліття характеризується глобалізацією світових економічних і політичних процесів, невід’ємною складовою яких є інтенсивне використання досягнень сучасних інформаційних технологій. Після вибору Україною шляху до інтеграції в Європу, яка сьогодні активно розбудовує інформаційне суспільство, гостро постала проблема ефективного забезпечення інформаційної безпеки молодій державі. Бурхливий розвиток інформаційних технологій, призив до зростання відносної важливості окремих аспектів суспільного життя. Внаслідок інформаційної революції основною цінністю для суспільства взагалі й окремої людини зокрема поступово стають інформаційні ресурси. Організація соціуму почала трансформуватися у напрямку перерозподілу реальної влади від традиційних структур до центрів управління інформаційними потоками, зростає впливовість засобів масової інформації» [2, с. 224]. Ці фактори зумовлюють актуальність концептуально-теоретичного аналізу глобального характеру проблеми інформаційної безпеки. З одного боку, такий характер дозволяє розробляти пені універсальні форми та механізми захисту конкретного інформаційного простору. З іншого – саме глобальний інформаційний простір, що схильний до надвисокої динаміки розвитку, дуже часто ставить перед національними системами безпеки виклики, на які важко відповідати таким локальним та регіональним суб’єктам, як держави, соціуми, місцеві громади.

Таким чином, актуальність і висока значимість поставленої нами проблематики визначається тим, що сьогодні на всіх рівнях суспільного функціонування необхідно проводити постійний пошук доволі хиткого балансу між тими можливостями, що надає нам глобальна інформаційна цивілізація, і тими ризиками, що з’являються через неможливість контролювати тенденції і процеси інформаційно-соціального та інформаційно-технологічного розвитку. «Становлення інформаційного суспільства має як безсумнівні позитивні, так і певні негативні наслідки. З одного боку, пришвидшилася передача інформації значного обсягу, прискорила її обробка та впровадження. З іншого — серйозне занепокоєння викликає поширення фактів протизаконного збору і використання інформації, несанкціонованого доступу до інформаційних ресурсів, незаконного копіювання інформації в електронних системах, викрадення інформації з бібліотек, архівів, банків та баз даних, порушення технологій обробки інформації, запуску програм-вірусів, знищення та модифікація даних у інформаційних системах, перехоплення інформації в технічних каналах її витоку, маніпулювання суспільною

та індивідуальною свідомістю тощо» [3, с. 3]. Глобальний характер таких загроз ускладнює вироблення механізмів їх нівелювання, адже сьогодні щодня виникають нові технологічні виклики, на які не можна відреагувати за допомогою застарілих методів захисту. Саме тому глобальний характер проблеми інформаційної безпеки постійно актуалізує дослідження різних вимірів даної проблематики. Почати наше дослідження доцільно саме з детального аналізу переваг та ризиків переміщення інформації у глобальному інформаційному середовищі, що формується під впливом інформаційної революції.

Насамперед, необхідно підкреслити абсолютно новий статус, який отримала інформація в рамках нової глобальної цивілізації. Інформаційний простір сьогодні не є виключно технологічним, віртуальним, контрольованим. В рамках сучасної цивілізації він перетворився на прості реальної суспільної життєдіяльності. Ми не використовуємо інформаційний простір, а живемо в ньому, підпорядковуючись абсолютно новим закономірностям розвитку, новим правилам поведінки, новим принципам виробництва і управління. Сьогодні «інформаційні простори за своїми властивостями вже не збігаються з просторами віртуальної реальності. Адже їх не можна вимкнути, вийти з них. Інформаційний простір – це частина соціальної реальності, а отже він визначає параметри соціального простору і соціального часу. Саме у такому розрізі феномен інформаційної реальності є предметом філософського та політологічного аналізу» [4, с. 77]. При цьому, такий аналіз також має проводитися з врахуванням нових реалій, виявляючи абсолютно нові за своєю сутністю можливості, ризики і суперечності, що визначають тенденції світового, національного і особистісного розвитку. «Розвиток інформаційного суспільства і, як результат, перетворення в різних сферах суспільних відносин, включаючи і економічні, призвели до появи ряду позитивних і негативних наслідків. До позитивних наслідків відносять такі: пришвидшення передачі інформації значного обсягу, прискорення її обробки та впровадження, своєрідну трансформацію інформації, яка в наш час ототожнюється з простором реальної взаємодії суб'єктів соціальної життєдіяльності» [5, с. 106]. В той же час, наша непристосованість до нових реалій несе в собі безліч ризиків, що призводять до складних суперечностей як в житті окремої людини, так і у життєдіяльності цілих соціальних спільнот, включаючи нації і держави, а також глобальну людську цивілізацію в цілому.

Саме через різноманітність та динамічну змінність тих викликів і суперечностей, що постійно виникають внаслідок розвитку

інформаційного суспільства, сьогодні надзвичайно актуалізується концептуально-теоретичний аналіз глобального характеру проблеми інформаційної безпеки. Тільки в такому її вимірі, з нашої точки зору, уможливлується реальний пошук дієвих механізмів її забезпечення. «В умовах формування глобального інформаційного середовища, розвитку новітніх інформаційних та телекомунікаційних технологій питання забезпечення інформаційної безпеки набуває надзвичайної актуальності. З одного боку, глобалізація інформаційних відносин сприяє налагодженню широкого міжнародного співробітництва, а з другого — створює сприятливі умови для активізації різних, раніше невідомих видів злочинності та посиленню інформаційного протиборства між країнами. Враховуючи зазначене, міжнародне співтовариство спрямовує зусилля на розробку міжнародно-правових механізмів забезпечення безпеки в інформаційній сфері. Насамперед йдеться про розв'язання проблеми захисту інформаційних ресурсів, а також підвищення надійності та стабільності функціонування електронних засобів зв'язку, передовсім мережі Інтернет» [6, с. 91]. У зв'язку з цим, при дослідженні проблеми інформаційної безпеки важливо враховувати її міжнародний і глобальний характер. Сьогодні неможливо говорити про можливість формування ефективної системи державної чи національної інформаційної безпеки без партнерства в цій сфері з іншими суб'єктами міжнародних відносин, державами, транснаціональними корпораціями, міжнародними організаціями.

Сьогодні ключові геополітичні гравці глобального світу всіляко намагаються виробити ефективні правила співробітництва і партнерства з метою повноцінного використання переваг та нівелювання ризиків, що створюються завдяки переміщенню інформації у глобальному інформаційному просторі, що формується та розвивається під впливом інформаційної революції. «До нових міжнародних реалій безпеки відносять якісно нове бачення архітектури міжнародної безпеки під впливом подвійного використання інформаційно-комунікаційних технологій, маніпулювання, викривлення інформаційної реальності, деструктивне використання соціальних комунікацій, невизначеність правового поля інформаційної безпеки, інформаційний тероризм. А тому очевидною є необхідність поглибленого дослідження концептуального та регулятивного аспектів міжнародного співробітництва у сфері інформаційної безпеки з погляду сучасної геополітики та її інституційного забезпечення» [7, с. 3]. Для України особливо актуальною проблемою є те, що в глобальному інформаційному просторі особливо підсилюється роль глобальних гравців, а менш впливові суб'єкти міжнародних відносин

просто потрапляють в поле їх інформаційних впливів, перетворюючись на об'єкти. Чи існує можливість запобігання цьому негативному виміру глобального інформаційного простору? Саме це питання є одним з найактуальніших в аспекті нашої національної інформаційної безпеки.

Одним з ключових викликів і ризиків, що постають перед Україною в контексті глобального характеру проблеми інформаційної безпеки, є втрата власної національної ідентичності, державного суверенітету, особливо інформаційного суверенітету, який визнається сьогодні ключовою ознакою державної самостійності та правосуб'єктності. Саме «всебічне вивчення можливостей, потреб і специфіки інформаційного розвитку в сучасному світі та в Україні покликане слугувати збереженню національних культурно-політичних особливостей, сприяти зміцненню діалогу культур, підготовки на рівні національної держави відповіді, адекватної викликам і соціальним небезпекам, які таїть у собі глобалізація» [8, с. 3]. Отже, одним з ключових вимірів проблематики інформаційної безпеки сьогодні є пошук адекватного балансу між впливами глобального характеру, що ґрунтуються на інтенсифікації переміщення інформації в глобальному інформаційному середовищі, та потребами окремих людей та соціальних спільнот, в тому числі держав і націй, що не є провідними суб'єктами, здатними впливати на глобальні цивілізаційні тенденції та процеси.

Не можна відкидати і переваги, що створюються завдяки більш вільному та швидкому переміщенню інформації у глобальному інформаційному середовищі, що формується під впливом інформаційної революції. Одна з таких переваг полягає в тому, що гарна поінформованість розвиває громадянські якості, що сприяє інтенсифікації розвитку громадянського суспільства в різних країнах і регіонах світу. «Громадяни «цифрового світу» не відчужені ні від інших людей, ні від громадських інститутів. Для них не характерне неучтво стосовно того, як функціонує наша система, чи байдужість до соціальних і політичних питань, із якими зіштовхується суспільство. Навпаки, онлайн-світ охоплює багатьох із найбільш інформованих і політично активних громадян, яких ми мали будь-коли чи хотіли б мати» [9, с. 25]. В Україні також необхідно повноцінно використати «громадянський» ресурс глобальної інформаційної цивілізації. Такий ресурс може бути дуже корисний при реалізації різноманітних громадянсько-просвітницьких та освітніх проєктів. Окрім того, саме розвиток громадянських якостей людей, однією з яких є вміння фільтрувати складні інформаційні потоки, може стати в пригоді при протидії ризикам інформаційних впливів і агресивних дій.

В той же час, на фоні активізації громадянської активності, що відбувається завдяки простішому переміщенню інформації, створюється передумови і для значних негативних ефектів, одним з яких є загроза втрати національно-культурної ідентифікації. Користуючись новітніми інформаційними технологіями, людина отримує безліч можливостей занурюватися в глобальне середовище цінностей і смислів, що повністю втратили національно-культурне коріння. «Фахівці, вивчаючи проблеми сучасних відносин, дійшли висновку, що користувачі Інтернету становлять модернізовану групу, яка за своїми соціокультурними характеристиками значно ближча до представників інших культур у глобальному інформаційному просторі, ніж до українського населення, не охопленого Інтернетом» [10, с. 38]. Таким чином, важливо в будь-якому аспекті дослідження проблематики інформаційної безпеки звертати увагу на такий подвійний вплив інформаційної революції, коли люди, отримуючи нові корисні можливості, втрачають важливий зв'язок з традиціями, що визначають їх національну, суспільно-групову, особистісно-духовну ідентичність.

Таким чином, в аспекті переваг та ризиків переміщення інформації у глобальному інформаційному середовищі, що формується під впливом інформаційної революції, проблематика інформаційної безпеки має розглядатися в якості концептуального ядра, навколо якого вибудовується вся система сучасних соціальних, економічних, політичних, національно-безпекових відносин. «Інформаційна безпека вже набуває того структуроутворюючого компонента, на якому будується вся система національної безпеки держави. Адже в інформаційному суспільстві канали, мережі і системи інформації та комунікації стають, так би мовити, і нервовою, і серцево-судинною системою суспільства водночас. Розробка та поширення інформаційних засобів впливу та мирні моменти співіснування відбуваються одночасно у межах інформаційної протидії. Збереження стану рівноваги у стосунках, скоріше за все, і буде визначником інформаційної безпеки» [11, с. 427]. Таким чином, в умовах глобального характеру сучасних безпекових механізмів неможливо виносити інформаційну безпеку людини, соціуму, держави за межі глобально-цивілізаційних тенденцій. Тим більше, що ті суб'єкти, які готують інформаційні загрози, операції, війни, повноцінно використовують глобальний характер сучасного інформаційного середовища, застосовуючи всі можливі інформаційно-технологічні та психологічні можливості впливу.

Таким чином, важливо розуміти, що всі переваги та ризики переміщення інформації у глобальному інформаційному середовищі, що формується під впливом інформаційної революції, безпосередньо пов'язані між собою. Щоб скористатися перевагами, яких дійсно багато, необхідно вибудовувати таку систему інформаційної безпеки, яка б дозволила максимально нівелювати всі можливі ризики, реальні загрози та суперечності. «До переваг формування єдиного світового простору та часу можна віднести багато цінних речей: науково-технічний і суспільний прогрес, міжкультурне співробітництво, підвищення рівня життя, проте не варто недооцінювати й загрозу втрати національної та соціальної автентичності, зрештою — і свободи. У разі встановлення повного світового комунікаційного контролю над джерелами інформації з боку поки що певною мірою гіпотетичного «світового уряду» ми можемо отримати нову форму тоталітаризму. І в цьому контексті світовому співтовариству треба дуже серйозно попрацювати над виробленням організаційно-правових, суспільно-економічних та комунікаційно-технологічних норм регулювання інформаційної сфери планети. Керівництво сучасної України, демонструючи повну відкритість, зруйнувало всі перешкоди для припливу інформації із зовнішнього світу; відтак український народ уже на собі відчув руйнівну силу чужого інформаційного потоку. Очевидно, що перебування України в глобальному інформаційному просторі потребує осмисленої стратегії, спрямованої на організацію взаємодії з цим простором. І від того, як швидко вдасться концептуально сформувані основні напрями власної інформаційної стратегії в умовах глобалізації та становлення глобального інформаційного простору, залежить не лише сьогодення, а й майбутнє нашої країни» [12, с. 26]. Україна має затвердитися в глобальному цивілізаційному середовищі в якості конкурентоспроможного суб'єкта. Для цього дуже важливо використовувати всі інструменти ефективного розвитку, що надаються технологічним простором інформаційного суспільства. Водночас необхідно вилаштувати надійну національну систему інформаційного захисту від безлічі інформаційних загроз, що йдуть від внутрішніх і зовнішніх впливів, а також з боку глобальних факторів небезпеки, притаманних самій структурі інформаційної цивілізації.

Отже, перед українською державою на сучасному етапі державотворчих трансформацій постає складне завдання: максимально використати інформаційно-технологічні, соціально-структуруючі, масово-інформаційні можливості, що надаються інформаційної цивілізацією, і при цьому захистити власних громадян та державний організм

від ураження з боку руйнівних і загрозливих зовнішніх і внутрішніх інформаційних впливів. «Обов'язок держави та всієї системи державного управління – це одночасне забезпечення вільного та незалежного функціонування засобів масової комунікації, дотримання стандартів свободи слова, інформаційних прав і свобод громадян. Водночас держава має захищати національні інформаційні ресурси, створювати в Україні розвинутий та сучасний національний інформаційний простір, підвищувати його конкурентоспроможність на світовому та національному ринках інформаційних послуг» [13, с. 40]. Таким чином, успішність та конкурентоспроможність нашої держави безпосередньо залежить від того, наскільки ефективну систему інформаційної безпеки вона вибудує на фоні значного зростання переваг та ризиків інтенсифікації циркулювання інформації у глобальному інформаційному середовищі, що формується під впливом інформаційної революції та глобалізованої цивілізації.

Список використаних джерел:

1. Ананьїн В. О. Інформаційна безпека як складова національної безпеки України / В. О. Ананьїн, О. О. Пучков // Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць. — К.: ПП Вид-во «Гілея», 2014. — Випуск 85 (6). — С. 194–197.
2. Ющук О. В. Інформаційна безпека користувачів мережі Інтернет / Ольга Ющук // Наукові записки. Серія «Культура та соціальні комунікації». — Острого: Вид-во Національного ун-ту «Острозька академія», 2009. — Випуск 1. — С. 224–231.
3. Максименко Ю. Є. Теоретико-правові засади забезпечення інформаційної безпеки України. Автореферат дис. канд. юр. наук. Спец.: 12.00.01 / Юлія Максименко. — К., 2007. — 22 с.
4. Ягодзінський С. М. Інформаційний простір глобальних мереж: соціально-філософський аспект / С. М. Ягодзінський // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. — К.: НАУ, 2013. — Випуск 1 (17). — С. 77–80.
5. Золотар О. О. Класифікація загроз інформаційної безпеки / Ольга Золотар, Ігор Трубін // Інформація і право. — 2013. — № 3 (9). — С. 105–112.
6. Алямкін Р. Правове забезпечення національної інформаційної безпеки / Руслан Алямкін, Микола Федорін // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. — 2013. — № 4. — С. 91–96.

7. Романчук Ю.В. Міжнародне співробітництво у сфері інформаційної безпеки: концептуальний та регулятивний аспекти. Автореферат дис... канд. політ. наук. Спец.: 23.00.04 / Юрій Романчук. –К., 2009. – 16 с.
8. Дубас О.П. Інформаційний розвиток сучасної України у світовому контексті: політологічний аналіз. Автореферат дис... канд. Політ. наук. Спец.: 23.00.02 / Олексій Дубас. – К., 2004. – 23 с.
9. Вайнштейн Г. Интернет как фактор общественных трансформаций / Г. Вайнштейн // МЭиМО. — 2002. — № 7. — С. 16–27.
10. Рудницька Т. «Інтернетизація» і «вестернізація» життєвого світу особистості в Україні. —Круглий стіл «Особистість у контексті глобалізації» / Т. Рудницька // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. — 2002. — № 2. — С. 32–45.
11. Крилова Н.С. Підходи до визначення і розуміння поняття «інформаційна безпека» в рамках національного безпекознавства / Наталія Крилова // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. — К.: ВІР УАН, 2010. — Випуск 36. — С. 423–428.
12. Глебова Н. Формування свободи й відкритості в глобальному інформаційному просторі / Наталя Глебова // Соціологічні студії. Науково-практичний журнал – 2013. – № 2 (3). – С. 22–27.
13. Горбань Ю.О. Сучасні виклики інформаційного простору для демократичної держави / Ю. О. Горбань // Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології: збірник наукових праць. – Херсон: ХНТУ, 2013. – Випуск 2. – С. 36–41.

Стаття надійшла до редакції 07.03.2015 р.

Захаренко К. Глобальная природа информационной безопасности
Рассматриваются концептуально-теоретические основания глобальной природы информационной безопасности.
Ключевые понятия: человек, культура, информация, информационное пространство, информационная цивилизация.

Zakharenko K. State as subject of information security of society
Conceptual and theoretical foundation of the global nature of information security.

Keywords: human being, culture, information, state information sphere, information sovereignty, information security.